

Sibel Yerdeniz: Soykırım, cankırımı, büyük felaket, tehcir ya da 1915 olayları...

Posted on 25/04/2016

Büyükülüğün lanetli kaderi, yeni yaşam yaratmak için cesetlere basmak zorunda kalmasıdır.”

Heinrich Himmler (Hitler’in sağ kolu, SS komutanı)

Dışişleri Bakanlığı, Obama’nın ‘1915 Olayları’ için kullandığı ‘Büyük felaket’ sözüne itiraz ederek kendisini “tüm tarafların acılarını dikkate alan, tarafsız, sağduyulu ve yapıcı bir yaklaşım” benimsemeye davet etmiş.

Colifornia Üniversitesi sosyoloji profesörlerinden Michael Mann’in, “Demokrasinin Karanlık Yüzü; Etnik Temizliği Açıklamak” adlı kapsamlı incelemesi, “tüm tarafların acılarını dikkate alan, tarafsız, sağduyulu ve yapıcı bir yaklaşım” olmasıyla ünlüdür ve ‘1915 olayları’na da genişçe yer verilmiştir.

Hiç sözü uzatmadan ‘yer yer’ alıntılacağım:

“*Cinai etnik temizlik* ne ilkel ne de yabancı bir şeydir. Ne yazık ki, bizim uygarlığımıza ve bize aittir. O bizim karanlık yüzümüzdür.

Çoğu insan, ‘etnik soykırım’ın dünyada milliyetçiliğin yükselişine bağlı olduğunu söyler ve bu doğrudur. Fakat milliyetçilik ancak siyasileştiğinde, ulus-devlettteki modern demokrasi özlemlerinin sapkınlaşmasını temsil ettiğinde, çok tehlikeli hale gelir.

Naziler modern bilim, modern siyaset ve modern toplum geleneğinin en uç taraftarlarıydı. Yine de bu temizlik eğilimlerinin nasıl sonuçlanacağını kimse tahmin edemezdi. Dünyanın gördüğü en katı soykırım rejiminin ortaya çıkacağını bugün 'Auschwitz'e giden dolambaçlı' yolu geriye doğru düzleyerek görebiliyoruz ancak.

Türkiye'de -dönemin Osmanlı İmparatorluğu'nda- 'Ermeni Soykırımı'nın izlediği yol ise hem daha bulanık, hem daha hızlı gelişmiştir. İlk olayların tırmanmasıyla birlikte, 'soykırım' eşiğinin geçilmesi süresi toplamda üç aya yayılır.

Cinai temizlik nadiren sorumluların baştan niyetli olduğu bir şeydir. Burada, Almanya'da olduğu gibi örgütlü ve önceden tasarlanmış bir soykırım söz konusu değildir.

Kitlesel ama stratejik bakımdan sınırlı tehcir, hızla ortaya çıkmıştır ve daha da hızlı bir şekilde genel ve çok daha 'şiddetli' tehcire dönüşmüştür. Plan, başından beri istikrarsızdır ve hızla 'soykırım'a evrilmiştir.

Gelecek vaat eden bir siyasi hareketin -İttihat ve Terakki Cemiyeti- dolambaçlı ama nihayetinde hızlı bir şekilde yoldan saptığı tek vaka da bu değildir.

Kendilerini, İtilaf Devletleri'nin istilasıyla karşı karşıya gelmiş, ezilen, aşağılanmış bir kurban olarak gören Türklere savaş bölgelerinden 'tehcir' makul bir tepki gibi gelmiş olmalıydı. Ermeniler, düşmanla işbirliği yapamayacakları ve başlarında Türk birliklerinin durmasını gerektirmeyecek yerlere yerleştirileceklerdi. Tehcirler, Osmanlı geleneğiydi ve zorla yer değiştirme yirminci yüzyılda standart bir savaş politikası haline gelmişti.

Tehcirin gerçekten samimi bir politika olup olmadığını -samimiyse de tam olarak hangi noktada toplu katliama dönüştüğünü- bilemiyoruz. Ama tehcirde parmağı olanlar, 1915 ortasında artık sistematik cinayet işlediklerinin farkındaydılar. Pek çoğu soykırıma giriştiklerini anlamış olmalılar.

Bir kez başladıktan sonra esasen yukarıdan aşağı gerçekleştirilmişti. Aşağıdan kitlesel halk hareketlerinin sonucu değil küçük bir milliyetçi elitin ürünü olduğundan, bu iktidar ancak yarı parti-devletti. Çekirdek kadrosu imparatorluğun askeri ve siyasi orta sınıflarından, özellikle de mülteci ve göçmenlerden oluşuyordu. Bu radikalleşmiş milliyetçiler kilit devlet aygıtlarını, kırsal bölge idarecilerinin soykırım yapmaya direnen üçte birini görevden almaya yetecek kadar kontrol ediyorlardı ve onların yerine geçirecek kadar kendi saflarından ehliyetli idarecileri vardı. Sonrasında devletin baskı güçlerini ele geçirdiler: Polis, özel olarak oluşturulmuş paramiliterler ve ordunun bazı kesimleri. Bu çekirdek militanlar esasen yeni radikalleşmiş ideolojik katillerden oluşuyordu -gerçi kariyerizm de motivasyonlarını artırıyordu. Teşkilat-ı Mahsusa'nın subayları da önceki iki-üç yılda şiddet içeren suçlar işlemeye alışmışlardı.

Bu şekilde silahlanan radikaller daha sıradan Türkler ile başkaları arasındaki alelade araçsal güdülerini sömürebildiler. Teşkilat-ı Mahsusa'ya alınan suçlular özgürlüğün ve ganimetin çekiciliğine kapılmıştı. Kürt ve Çerkez reisleri daha fazla siyasi özerklik ve toprak edinmiş, takipçileri de ganimetlerden faydalanmıştı. Onlar ve olaylara karışan binlerce sıradan Türk son derece maddiyatçı katiller gibi görünmektedir. Gerçi her iki taraf da Ermenilere karşı belli bir düzeyde kıskançlık kaynaklı fanatıklığı paylaşıyordu; ayrıca savaş zamanındaki vatanperverlik, onları verilen emirlere itaat eden daha disiplinli katiller haline getirmişti. Neticede sıradan Türkler, Kürtler, Çerkezler ve başkaları soykırıma katıldı, Maddiyatçı açgözlülük güdülerini olağanüstü önplandaydı.

Kadın ve çocuklardan çok daha fazla erkek öldürüldü. 1916 Mayıs'ında Deyr-ez Zor kampında hayatta olan 180.000 Ermeniden sadece yüzde onu erkekti -çoğu da yaşlıydı-, yüzde otuzu kadındı ve yüzde altmışı çocuktı. Ama çok sayıda erkek, kadın ve çocuk öldürüldüğü, hayatta kalan kadın ve çocuklardan pek çoğu zorla Müslüman kimliğine asimile edildiği için Ermeni ulusunu silip atma yönünde bir girişimdi bu.

'Soykırım' kelimesi henüz mevcut değildi. Ama sayılar bu eyleme tekabül ediyordu.

Soykırım (büyük) sayılar ve kasıt gerektirir. 1915 ve izleyen yıllarda öldürülen Ermenilerin, - hatta Türkiye’de yaşayan Ermenilerin- kesin sayısını bilmiyoruz. 1915-16 için 1,2-1,4 milyon Ermeni’nin öldürüldüğünü söylemek makul bir tahmin olabilir. Ama İngiliz ve Fransız işgal kuvvetleri çekildikten sonra da, katliamlar yapılmış, bu rakamlara daha binlerce kişi eklenmiştir. Muhtemelen Ermenilerin üçte ikisi ölmüştür. Birçokları dış ülkelere kaçarak canlarını kurtarmış; 1922’de, 1914’te Türkiye’de yaşayan Ermenilerin ancak yüzde on kadarı kalmıştır.

Elimizde bulunan çok sayıdaki belge; katliamların ve tehcirlerin Kilikya’daki en büyük Ermeni yoğunluğunun olduğu alanlarda ve kuzeydoğu sınırlarında başladığını, sonra da bu sınırlardan içeriye doğru, Karadeniz bölgesinden batıya ve Bağdat demiryolu boyunca güneydoğuya uzandığını gösteriyor. Çoğunluğu erkek olan 600.000 ile 800.000 Ermeni, Anadolu’da yoğunlaşan bu ilk dalgada öldürülmüş. 1915 sonunda Avrupa eyaletlerinden güneye doğru ayrı bir akış başladı. Hemen öldürülmeyen ve çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlı erkeklerden oluşan Ermeniler güneye doğru, Suriye ve Mezopotamya çöllerine sürülmüşler.

İkinci büyük nihai imha dalgasında yaklaşık 630.000 kişi daha Suriye ve Mezopotamya’daki ölüm kamplarına gelmiş. Buradaki ölümlerin çoğunun sebebi açlık ve hastalık.

Sadece İstanbul, İzmir ve Halep’te yaşayanlar, büyük ihtimalle çok göz önünde olduklarından büyük ölçüde hayatta kaldılar. 1917 başında Suriye’ye İngiliz askerlerinin gelmesiyle güney bölgelerinde hâlâ hayatta olanların çoğu kurtulur. Ama 1923’e kadar cinayetler daha küçük dalgalar halinde devam etti, İngiliz ve Fransız birliklerinin bölgeden çekilmesiyle ve bazı cani Türk subaylarının İngiliz hapishanelerinden salınmasıyla tekrar yoğunlaşır. (Marashlian, 1999).

Ancak bu konudaki literatürde ‘hâlâ’ büyük bir boşluk var. Türklerin dürüst açıklamalarından yoksunuz. Kurbanları daha iyi tanıyoruz, bu da bizim Ermeni yaklaşımını daha kolay benimsememize yol açıyor. Türk hükümetleri soykırımı inkâr etmeyi sürdürdükçe, Türk

arşivleri büyük ölçüde kapalı kalmaya devam ettikçe ve Türklerin açıklamaları bu denli inandırıcılıktan uzak oldukça, bizim bu eğilimimiz devam edecektir...

Oysa, 1919'da bazı Türkler suçun büyüklüğünü kabul etmişlerdi. Yeni Osmanlı hükümeti savaş suçu mahkemeleri düzenlemiş ve dahiliye nazırı açıkça şöyle yazmıştı:

“Dört beş yıl önce bu ülkede tarihte eşi olmayan, tüm dünyanın tüylerini ürperten bir suç işlendi. Suçun muazzam büyüklüğüne bakıldığında, failerin beş on kişi değil, yüzler ya da binler olduğu anlaşılmaktadır... Bu trajedinin İttihatçı Merkez Komite'nin kararları ve emirleriyle planlandığı şimdiden kanıtlanmıştır.”

Ne yazık ki kısa süre sonra bu rejim daha milliyetçi bir rejim tarafından devrildi ve duruşmalar durduruldu. O zamandan beri Türk hükümetleri ya inkâr ya da sessizlik politikası izlemeye devam etti.

Türkiye'de çok sayıda 'vicdan azabı çeken' insan da vardı. Türkler, Ermenilerin sık sık tasvir ettiği gibi 'bütünüyle' dözü dönmüş fanatikler değillerdi. Ama soykırımların, halk bütünü tarafından desteklenmeleri gerekmez. Suskun milyonların arasına yerleşmiş otuz bin 'katil' yeterlidir. Dünya, bunun örnekleriyle doludur...

Etnik temizlik 'failleri' ayrı bir kötülük türü olarak aramıza inmemişlerdir. Onları yaratan, uygarlığın tam ortasındaki, beklenmedik gidişat ve hayal kırıklıklarına yol açan çatışmalardır; bu süreçte bireyler bir dizi 'ahlaki' seçim yapmak zorunda kalırlar. Bazıları, sonunda dehşet verici sonuçlara varacağını bildikleri yolları seçerler. Onları suçlayabiliriz, fakat niçin böyle yaptıklarını anlamak da bir o kadar önemlidir.

Türk liderler arasında Ermenilerin düşmanla işbirliği yapabileceğine dair genel bir inanış ve Anadolu'da 'saf' bir Türk anayurdu yaratma arzusu vardı. Kitlesele tehcirler çoğunluk tarafından kısa vadeli krizin çözümü olarak, radikaller tarafından da Osmanlı Türkiye'sinin

uzun vadeli güvenliğin yolu olarak görülüyordu.

Talat Paşa, Alman bir gazeteciye, bu politikanın niçin bütün Ermenileri kapsamı gerektiğini şöyle açıklamıştı:

“Masum Ermenilerle suçlular arasında bir ayırım yapmadığımız için bizi suçluyorlar; ama böyle bir şey yapmak kesinlikle imkânsızdı; çünkü bugün masum olanlar yarın suçlu olabilir... Eylemlerimiz milli ve tarihsel bir zorunluluktan kaynaklanıyordu. Türkiye'nin varlığını güvenceye almak tüm diğer kaygılara ağır basmalıdır.”

Onlara göre, ülkeyi savunmak için en uç önlemleri almak gerekiyordu. Ülke kurtulana kadar hem ahlak hem de ekonominin cehenneme kadar yolu vardı.

O günden bu güne kadar da 'tehcir' kelimesini bir kılıf olarak kullanmaktan vazgeçmediler.

Sadece ahlaken değil, olgusal bakımdan da yanıldılar. Ermeniler böyle bir tehdit oluşturmuyordu ve ortadan kaldırılmaları Osmanlı'nın savaş gücünü azalttı. Yenilgide soykırımın da payı vardı. Ardından liderler kaçıp sürgün hayatı yaşamaya başladılar, ama Ermeni suikastçıların mermilerine hedef oldular. Soykırımın uzun vadede başarılı olduğunu iddia edebilirler; çünkü Ermenilerin yok oluşu savaş sonrasında Türkiye'yi birleştirip merkezileştirmeyi kolaylaştırmıştı. Fakat ülke Jön Türklerin iki mirasından hâlâ kurtulamadı: Şimdi Ermenileri değil Kürtleri ezen askeri otoriterlik ve organik milliyetçilik.

Jön Türkler organik milliyetçilik peşinde koşarak ülkelerini büyük ölçüde zayıflatmışlardı; bugünkü halefleri de onların gölgesinde mücadeleyi sürdürüyor...”

(* Bu yazının bütününde, Michael Mann'ın *Demokrasinin Karanlık Yüzü: Etnik Temizliği Açıklamak*, adlı kitabından yararlanılmıştır.

Kaynak: t24.com.tr